

CZU: 37.016:376.043.2-056

[https://doi.org/10.59295/sum9\(169\)2024_09](https://doi.org/10.59295/sum9(169)2024_09)

ADAPTAREA CURRICULARĂ PENTRU INTEGRAREA COPILOR CU CERINȚE EDUCATIVE SPECIALE: CONCEPT ȘI METODE

Florin CHEIA, Vladimir GUȚU,

Universitatea de Stat din Moldova

Integrarea fiecărui copil cu CES este o problemă ce trebuie studiată serios. Pornim de la ideea că școala are datoria de a asigura șanse egale tuturor elevilor. Din păcate, în cazul fenomenului C.E.S, realitatea din teren ne arată că există o prăpastie între politici educaționale și implementarea lor. Procesul de integrare educațională a elevilor cu CES include elaborarea unui plan de intervenție individualizat, în cadrul căruia, folosirea unor modalități eficiente de adaptare curriculară are un rol esențial.

Modul în care raportarea la valori influențează felul în care privim educația, precum și modul în care concepte cu caracter globalizator ne fac să uităm de specificul local/zonal/național al educației. Pentru a le ilustra, au fost exemplificate teste/ modalități internaționale ce evaluează sistemele de învățământ, precum și măsurile pe care unele state le-au luat pentru a aduce educația mai aproape de nevoile elevului, spre noua tipologie de elev a „erei digitale”, multicultural, plurilingvistice. Globalizarea este astăzi un fenomen incontestabil, care afectează profund sistemele statelor. În sensul său actual, termenul globalizare s-a ivit din constientizarea faptului că lumea se află într-un proces prin intermediul căruia va deveni un fel de „sat global” sau, cel puțin, un singur sistem economic, socio-politic și cultural.

Prin urmare, implicațiile fenomenului pentru domeniul educației sunt serioase și incontestabile. O parte dintre cercetările întreprinse asupra implicațiilor fenomenului globalist în educație încearcă să demonstreze că însuși fundamentul acesteia este zguduit din temelii. Diversificarea și fragmentarea, specifice societăților globale, ar duce la anularea idealurilor educaționale naționale, care vor fi limitate la a răspunde cerințelor economice în condițiile competiției globale.

Cuvinte-cheie: adaptare curriculară, adaptare, integrare, cerințe educative, diferențiere, incluziune, copii cu CES.

CURRICULUM ADAPTATION FOR THE INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL REQUIREMENTS: CONCEPT AND METHODS

The integration of each child with CES is an issue that must be seriously studied. We must start from the idea that the school has the duty to ensure equal opportunities for all students. Unfortunately, in the case of the C.E.S phenomenon, the reality on the ground only shows us that there is a gap between educational policies and their implementation. The process of educational integration of students with CES includes the development of an individualized intervention plan, in which the use of effective methods of curricular adaptation plays an essential role.

The way in which reference to values influences the way we look at education, as well as the way in which globalizing concepts make us forget the local/regional/national specificity of education. To illustrate them, international tests/ methods that evaluate education systems were exemplified, as well as the measures that some states have taken to bring education closer to the student's needs, towards the new student typology of the „digital era”, multicultural, plurilingual. Globalization is today an undeniable phenomenon, which deeply affects the systems of states. In its current sense, the term globalization arose from the awareness that the world is in a process through which it will become a kind of „global village” or, at least, a single economic, socio-political and cultural system.

Therefore, the implications of the phenomenon for the field of education are serious and undeniable. Part of the research undertaken on the implications of the globalist phenomenon in education tries to demonstrate that its very foundation is shaken from its foundations. Diversification and fragmentation, specific to global societies, would lead to the cancellation of national educational ideals, which will be limited to responding to economic requirements in the conditions of global competition.

Keywords: curriculum adaptation, adaptation, integration, educational requirements, differentiation, inclusion, children with SEN.

Introducere

Educația integrată se referă la includerea în structurile învățământului de masă a copiilor cu cerințe educative speciale, pentru a oferi un climat favorabil dezvoltării armonioase și cât mai echilibrate a personalității acestora. Integrarea este o noțiune opusă segregării care abordează acele practici și măsuri apte să ”maximizeze potențialul unei persoane de participare la principalele tendințe ale culturii sale” [5, p. 48]. Educația integrată poate pregăti integrarea în funcție de dimensiunea socială a copiilor cu dizabilități, dar doar în condițiile în care răspunde cât mai bine cerințelor acestora. Specialiștii în domeniu exprimă necesitatea unei analize foarte serioase înainte de a se proceda la o ”integrare totală”, a tuturor copiilor cu dizabilități. James Kauffman (1989) concluziona că încercarea de a forța elevii să se integreze este la fel de coercitivă și discriminatorie ca și când s-ar încerca să forțezi toți elevii să participe la un învățământ special [2].

Integrarea elevilor cu CES este intens dezbătută de literatură de specialitate, iar, în acest sens, evidențiem contribuția autorilor T. Vrașmaș, I. Mușu, P. Daunt [5, p. 19], potrivit cărora există patru etape de realizare a acestui proces (figura 1).

Fig. 1. Etapele integrării elevilor cu CES.

Cele patru niveluri ale integrării nu se desfășoară și se realizează separat, ci se află în relații de interdependență – subliniem că absența unei etape afectează socializarea propriu-zisă.

Adaptarea curriculară: concept și metodologie

Adaptarea curriculară vizează corelarea conținuturilor componentelor curriculumului general cu potențialul elevului cu cerințe educaționale speciale urmărindu-se finalitățile procesului de adaptare și integrare școlară și socială a acestuia. Organizarea procesului educațional pentru elevii cu CES în școlile de masă, inclusiv adaptarea curriculară, implică o serie de principii care au rolul de a-l eficientiza și de a-l implementa responsabil și competent, plecând de la principiile moderne impuse de noile orientări în domeniul asistenței și educației persoanelor cu cerințe speciale. Curriculum-ul adaptat nu este considerat unul nou, ci este același curriculum general, dar adaptat la posibilitățile individuale ale copiilor cu CES. Flexibilizarea acestuia respectă dreptul la instruire a tuturor copiilor prin raportarea la potențial și capacitățile sale, elevul fiind pus în situația de a-și asuma responsabilitatea față de propria învățare și de a dobândi cunoștințe și competențe în ritm propriu.

Pornim de la ideea că școala are responsabilitatea de asigurare de șanse egale tuturor elevilor. Definind noțiunea de șanse egale subliniem că reprezintă crearea unor condiții identice: programe comune, manuale, asigurarea de posibilități maxime de dezvoltare fiecăruia, în funcție de aptitudinile și interesele sale. Pentru ca activitatea instructiv-educativă să înregistreze progres trebuie realizată clar și într-un mod diferențiat.

Educația diferențiată vizează adaptarea activității de instruire la posibilitățile diferite ale elevilor, la ca-

pacitatea de înțelegere și ritmul de lucru propriu unor grupuri de elevi sau a fiecărui elev în parte. Desigur, acest proces cere timp, efort, cadre didactice calificate, instruite într-un mod special, profesori de sprijin motivați, muncă în echipă interdisciplinară: pedagog, consilier școlar, psiholog, cadru didactic, profesor de sprijin, învățător de sprijin.

Educația copiilor cu cerințe speciale cere: eficiență, caracter integrat, caracter diferențiat, adaptat/adaptabil particularităților vârstei respectivilor elevi. Realitatea din învățământul actual ne arată, că există o inconsecvență între politicile educaționale și implementarea lor.

Caracterul integrat al învățământului ne pune în față problema situației în care un elev cu cerințe educaționale speciale trebuie integrat într-o clasă obișnuită. În fapt este vorba pe de o parte de situația copilului respectiv, iar pe de altă parte, de situația clasei în care acel elev este integrat. C. Păunescu și I. Mușu utilizează sintagma de „psihopedagogie specială integrată”, prin care termenul de *integrată* vizează atât integrarea mai multor discipline ce participa la educația elevilor cu CES, cât și sistemul educațional privit în ansamblu [4].

Urmărim o bună înțelegere reciprocă, o coexistență socială normală a copiilor, în ciuda diferențelor existente între ei. Pentru elevul cu cerințe educaționale speciale înseamnă a fi înțeles și acceptat, cu tot potențialul lui, cu tot ce poate aduce activității de grup, în pofida deficiențelor sale. O normalizare a relațiilor este benefică și pentru ceilalți elevi, care învață să respecte dreptul la diferență, să fie solidari cu cei care întâmpină dificultăți.

Practica altor țări arată că integrarea unui elev cu CES este o problemă care trebuie serios studiată cu program de intervenție personalizat, care să conțină toate măsurile pentru progresul acestuia. În vederea alcătuirii programului de intervenție personalizat, învățătorul/ profesorul trebuie să fie sprijinit de specialiști: medic, psiholog și logoped, cadrul didactic de sprijin, o echipă și niciodată de un singur om. Fiecare elev cu CES trebuie să beneficieze de un program adaptat de recuperare și să dezvolte adevăratul potențial fizic și psihic pe care acesta îl are.

Integrarea urmărește valorizarea la maxim a tuturor aptitudinilor elevului alcătuiindu-se un program de intervenție personalizat, care să cuprindă toate măsurile necesare pentru un rezultat pozitiv. Prin integrare se realizează și o pregătire psihologică elevului, care să ajute la crearea unor stări afectiv-emoționale corespunzătoare.

Raportul relației socializare-integrare-incluziune are în vedere implicații practice, teoretice și privesc evoluția sistemului de organizare a educației speciale și a pregătirii elevilor pentru integrare și incluziune în activități educative și în colectivități sociale normale.

Din categoria cerințelor educaționale speciale fac parte: elevi cu dificultăți motorii, sindrom Down, dificultăți de vorbire, tulburări de comportament, autism, deficit de atenție și hiperactivitate (ADHD), dar și cei care trec printr-o perioadă mai grea (abandon familial, abuzuri, tulburări psiho-emoționale care dizabilitează formarea normală a personalității elevului). Fac parte din aceeași categorie și elevii supradotați. Acești elevi au nevoie de provocări pentru a-și menține interesul față de școală.

Munca diferențiată și programul pedagogic personalizat pentru elevii cu CES constă în stabilirea unor obiective și a unui program, diferit de restul clasei și adaptate în funcție de necesitățile și dificultățile elevului.

Obiectivele și conținuturile instructiv-educative ce urmează a fi parcurse de către fiecare elev cu CES trebuie stabilite de profesorul de sprijin și profesorul de la clasă, în egală măsură. Întreaga intervenție asupra elevilor din învățământul integrat presupune, o muncă în echipă: profesor de la clasă, profesor de sprijin, logoped, profesor consilier, părinti.

Rolul esențial în educația integrată îl deține învățătorul/profesorul clasei, cel care reprezintă principalul factor de acțiune și de coordonare a programului de intervenție personalizat pentru elevii cu CES.

În aceste condiții, ar fi ideal justificat ca profesorul/ învățătorul clasei să îndeplinească o serie de acțiuni specifice prin care:

- să-și perfecționeze pregătirea cu elemente care să ajute în includerea optimă în clasă a elevilor cu CES și asigurarea de șanse egale la educație;
- să manifeste interes continuu pentru identificarea, evaluarea și programarea periodică a conținuturilor învățării;

- să coopereze cu echipa educațională și cu familia elevului;
- să participe la elaborarea planului de intervenție personalizat pentru fiecare elev cu CES și să urmărească parcursul educațional al acestuia [5].

Un cadru didactic care are în colectivul său un elev cu nevoi speciale acționează în urma unei reflecții îndelungate. Un punct important al intervenției grupului de specialiști îl reprezintă colaborarea cu părinții și consilierea acestora, implicarea lor directă în lucrul efectiv cu elevii, nu și în calitate de observatori, ci de participanți activi.

Procesul de integrare educațională a elevilor cu CES include elaborarea unui plan de intervenție personalizat, în cadrul căruia, folosirea unor modalități eficiente de adaptare curriculară este esențială.

Curriculum-ul poate fi definit ca fiind un program de activități școlare în integralitatea sa, care se concretizează în planul de învățământ, programa școlară, manualele școlare, îndrumătoarele metodice, obiective și moduri comportamentale ce duc la realizarea obiectivelor, metodelor și mijloacele de predare-învățare, ce dezvoltă modurile de evaluare coerentă și corectă a rezultatelor.

În planul dezvoltării curriculare pentru elevii cu deficiență are loc o mișcare în *sensuri diferite* față de curriculum-ul general pentru elevi.

Pe de o parte, curriculum-ul acestora se restrânge, iar pe de altă parte, se amplifică prin introducerea unor activități suplimentare individualizate, destinate compensării și recuperării stării de deficiență.

Spre exemplu, în cazul elevilor cu deficiență mintală, planul de învățământ se reduce atât din punct de vedere al numărului de discipline de studiu, cât și din punct de vedere al conținutului informațional, ce urmează a fi însușit în fiecare capitol în parte. Crește numărul de activități individuale, în care urmează să fie inclus elevul cu deficiență mintală, cu scopul recuperării acestuia pe partea deficitului cognitiv înregistrat.

Raporturile care se stabilesc cu fiecare elev sunt foarte importante. Acesta trebuie să simtă că este apreciat și validat ca individ. Ei vor fi motivați în participarea la procesul de învățământ după posibilități, cadrele didactice fiind în situația de a-și adapta metodele instructiv-educative.

Parteneriatul cât mai strâns între părinții elevilor cu dizabilități și cadrele didactice care pot interveni pentru consilierea acestora ajută la reducerea stresului pe care-l simt familiile și micșorează riscul ca cei care cresc acești elevi să-și manifeste frustrările asupra copiilor lor.

Reducerea izolării părinților se poate realiza punându-i în legătură cu alți părinți aflați în situații similare, promovând o abordare pozitivă a creșterii și disciplinării copiilor. Măsurile întreprinse trebuie să se adreseze factorilor ce contribuie la diferite forme de neglijare, inclusiv lipsa informațiilor, caracterul nepotrivit al acestora, respectul scăzut față de sine, sentiment de izolare, așteptări nerealiste și înțelegerea greșită a dezvoltării copilului și al rolului de părinte.

În scopul atingerii obiectivelor specifice, se realizează *adaptări curriculare*, înțelegând prin aceasta orice adaptare a conținuturilor disciplinelor școlare, precum și adaptării în mediul de învățare, în sfera procesului evaluativ și al adaptării ale unor mijloace tehnice de reabilitare folosite în procesul instructiv-educativ.

În vederea realizării acestor adaptări se iau în considerare următoarele aspecte:

1. Poate să obțină aproximativ aceleași rezultate elevul cu cerințe educaționale speciale comparându-l cu elevii din clasă?

2. Poate fi sporită participarea elevului prin schimbarea organizării lecției?

3. Are nevoie elevul cu cerințe educaționale speciale de obiective curriculare adaptate?

4. Se implică învățătorul de la clasă în deciziile referitoare la adaptarea curriculară?

5. Corespunde din punct de vedere al conținutului, curriculum-ul adaptat nevoilor copilului?

Se folosește și activitate care oferă posibilitatea elevilor cu dificultăți de învățare să colaboreze unii cu alții prin discuții, lucrări de cercetare și/sau jocul de rol [1].

Învățătorul clasei trebuie să dobândească/să stăpânească o formă de pregătire adecvată în educația specială, să fie capabil să poată identifica elevii cu cerințe educaționale speciale, să le recomande planuri, să elaboreze planuri individualizate, să fie disponibil în a lucra cu specialiști, cu părinții, să aibă capacități manageriale și pedagogice, să lupte pentru reducerea izolării/discriminării copilului CES în clasă și în întreaga activitate didactică.

Planificarea individualizată a învățării presupune adaptarea educației la nevoile individuale din perspectiva diferențelor dintre elevi. Diferențierea curriculumului atât pentru copiii cu CES, cât și pentru cei cu potențial de învățare ridicat se întemeiază pe aceleași premize:

- scopurile educaționale pot fi atinse prin mai multe tipuri de programe adaptate;
- realizarea scopurilor educaționale este facilitată de selecția și organizarea realistă a obiectivelor educaționale conform diferențelor individuale;
- diferitele aspecte, cerințe educaționale pot fi întâmpinate prin oportunități educaționale variate.

Conceperea unei adaptări curriculare se poate realiza prin:

Extensiune - pentru elevii al căror potențial intelectual nu este afectat, prin introducerea unor activități suplimentare de însușire prin compensare a unor limbaje alternative de comunicare.

Activități de socializare - pentru cei cu probleme de auz și văz.

Selectarea conținuturilor din curriculum general pentru elevii din școala de masă și renunțarea la acele conținuturi ce nu pot fi înțelese de copiii cu CES.

Diferențierea curriculară necesită astfel selecționarea sarcinilor de învățare după criteriul capacității intelectuale, ritmul de lucru și nu după criteriul vârstei cronologice. Este nevoie de o adaptare a procesului instructiv educativ la posibilitățile intelectuale, la interesele cognitive, la ritmul și stilul de învățare al elevului cu CES.

Ținând cont de diferențele individuale elevii care participă la procesul de educație trebuie să beneficieze de o *diferențiere educațională* pentru că:

- au abilități, interese și experiențe diferite;
- provin din medii socio-familiale diferite și au diferite comportamente afective (timiditate, emotivitate etc.);
- au un potențial individual de învățare.

Modul diferențiat de lucru ar trebui să fie o practică incluzivă pentru fiecare grup de elevi pentru că:

- aceștia învață în ritmuri diferite;
- au experiențe de viață diferite și presupun adoptarea unor metode de învățare diferite și a unor materiale și mijloace didactice diverse.

Dificultățile de învățare la clasă apar pentru că:

- au urmat cu întreruperi (din cauza bolii) etapele în educație (învățământul preșcolar, începutul clasei pregătitoare, abandon școlar sau absentism crescut);
- au dificultăți emoționale, sociale sau de comportament;
- prezintă tulburări senzoriale de auz sau de văz;
- au dificultăți de învățare a scris-cititului (dislexia-disgrafia);
- au dificultăți perceptiv-motrice (orientare în spațiu și timp, schemă corporală);
- au retard;
- au dificultăți de vorbire sau de limbaj și de comunicare;
- procesul de predare – învățare – evaluare este neadecvat nevoilor educaționale și diferențelor individuale dintre elevi (sarcini prea grele sau prea ușoare, metode neparticipative, timp insuficient dozat, material didactic inadecvat sau insuficient, sau chiar suprasolicitant).

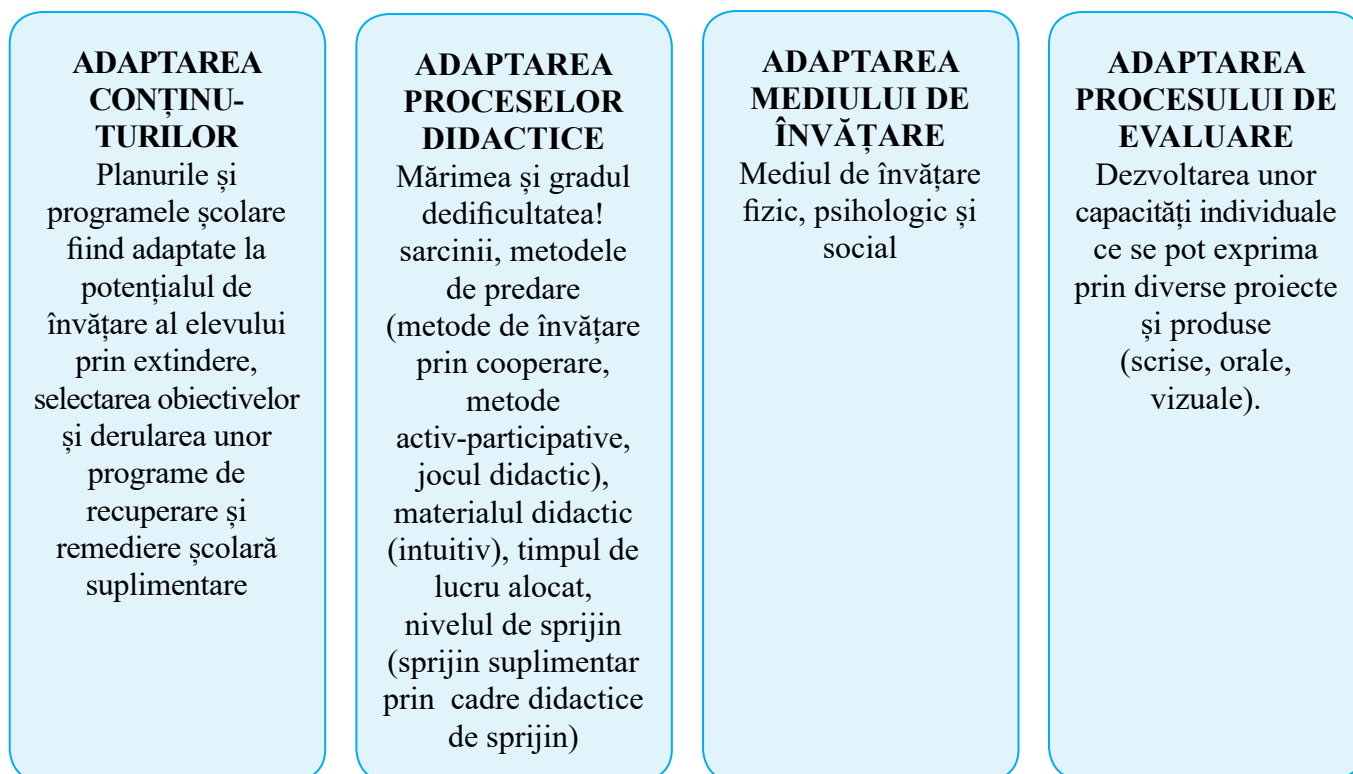
Adaptarea curriculumului realizat de cadrul didactic la clasă pentru predarea, învățarea, evaluarea diferențiată se poate realiza prin acțiuni evidențiate în figura 2.

Modalitatea de evaluare poate fi adaptată în funcție de potențialul individual.

Evaluarea trebuie să vizeze identificarea progresului real realizat de elev luând ca punct de plecare rezultatele evaluării inițiale. Aceste rezultate conduc la selectarea obiectivelor pe care le propunem, la selectarea conținuturilor și a acelor activități de învățare care vor corespunde cel mai bine nevoilor copilului în cauză în scopul unui progres educativ.

După o adaptare corectă a programei școlare realizată de către cadrul didactic de la clasă, în colaborare cu cadrul didactic de sprijin, la potențialul elevului, urmează structurarea unui plan de intervenție personalizat cu un scop (obiective pe termen lung) și obiective pe termen scurt.

Fig. 2. Modalități de adaptare a curriculum-ului.

Scopul final al acestuia este de a răspunde cerințelor elevului pentru asigurarea dezvoltării sale, coerenței și complementarității intervențiilor ulterioare.

Concluzii

Adaptarea curriculară este un mijloc de realizare a procesului educațional individualizat cu referire la elevii cu CES. De regulă, adaptări curriculare pot avea loc pe două direcții: prin aplicarea curriculumului general cu adaptări psihopedagogice, în materie de evaluare și ambientale; prin modificarea/restructurarea curriculumului general. În acest sens, procesul de individualizare presupune ca elevii cu CES vor parcurge materia de studiu conform curriculumului general, beneficiind de tehnologii educaționale individualizate, adaptate la particularitățile elevilor și care vor contribui la realizarea finalităților educaționale generale. Anume, în acest caz se va considera că elevii cu CES realizează curriculumul general adaptat. Psihopedagogic, în materie de evaluare, ambiental.

Proiectarea și realizarea adecvată a adaptărilor diminuează dificultățile de învățare ale elevilor cu CES și asigură formarea/ dezvoltarea competențelor conform curriculumului educațional.

Referințe:

1. AVRAM, C. D. *Integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale în învățământul de masă*. Cluj-Napoca: Editura Meritocrat, 2022.
2. BESOI, V. *Integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) în școlile de masă*. În: *EICT, Revista Educației*, 2021.
3. HADÂRCĂ, M., CAZACU, T. (2012). *Adaptări curriculare și evaluarea progresului școlar în contextul educației incluzive. Ghid metodologic*. Chișinău: Cetatea de sus.
4. KAUFMAN, J. (1989). *The regular education initiative as Regan, Bush education policy: A trickle-down theory of education of the hard-to-teach*, *Journal of Special Education*, nr. 3/1989
5. MUȘU, I., TEFLAN, A. (1999). *Teoria educațională integrată*. București: Editura Pro Humanitate
6. PĂUNESCU, C. (1983). *Copilul deficient - cunoașterea și educarea lui*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

7. SPIRIDON, G. *Modalități de integrare a copiilor cu cerințe educative speciale în învățământul de masă*. În: *EICT, Revista Educației*, 2018.
8. VRĂȘMAȘ, T., DAUNT, P., MUȘU, I. (1996). *Integrarea în comunitate a copiilor cu cerințe educative speciale*. Ministerul Învățământului. UNICEF. București
9. WOLFENBERGER, W. (1983) *The principles of normalization in human resources*, Toronto: National Institute of Mental Retardation.

Date despre autori:

Florin CHEIA, doctorand, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Departamentul Științe ale Educației, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: florincheia@yahoo.com

ORCID: 0009-0002-4044-8996.

Vladimir GUȚU, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, decanul Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: vladimir.gutu@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-5357-4217.

Prezentat la 18.09.2023